

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 4. Jild 4.

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 4 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сейтов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Qurbonov Murodjon Dehqonboy o'g'li</i> "KASHKULI SALIMIY" ASARIDA USMONIY HUKMDORLAR TARIXINING YORITILISHI.....	12-17
<i>Ismoilova Diyoraoy Xursandjon qizi</i> AMIR NASRULLOH DIPLOMATIYASI	18-23
<i>Tursunov Farrux Fulomovich</i> ЎЗБЕКИСТОН ҲУДУДИДАГИ ТОЖИКЛАРГА ХОС УРФ-ОДАТ ВА МАРОСИМЛАР	24-28
<i>Usmonaliyev Isroiljon Ibrohimjon o'g'li</i> FARG'ONA VODIYSIDA "O'ZBEK" ETNONIMINING TARQALISHI	29-34
<i>Djurayev Ikrom Nematovich</i> YEVRUOSIYO CHORVADOR QABILALARINING FARG'ONA VODIYSIGA KIRIB KELISHI.....	35-40
<i>Esanova Nilufar Pulatovna</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDA YENGIL SANOAT SOHASIDAGI O'ZGARISHLAR	41-46
<i>Абдурахимова Сабоҳат Эргаш қизи</i> БУХОРО АМРЛИГИ ДАВРИДА ЧИРОҚЧИ ТУМАНИНИНГ ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ТАРИХИ	47-53
<i>Toshturov Shuxrat</i> MUSTAQILLIKKACHA BO'LGAN DAVRDA NAVOIY VILOYATI SANOAT KORXONALARINING EKOLOGIK MUHITGA TA'SIRI	54-60
<i>Kanimkulov Olimjon Sheraliyevich</i> AKADEMIK YAHYO G'ULOMOV FAOLIYATI HAQIDA QAYDLAR ("XORAZMNING SUG'ORILISH TARIXI" ASARI MISOLIDA).....	61-65
<i>Begniyazova Gozzal Allambergenovna</i> QORAQALPOQ XALQ ERTAKLARINING YIG'ILISHI VA NASHR QILINISHI.....	66-70

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Султонов Баходир Файзуллаевич, Тураева Гулизахро Каххоровна, Норбўтаев Бахтиёр Абдурахимович</i> СИРДАРЁ ВИЛОЯТИ ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ДОНЛИ ЭКИНЛАР ХОСИЛДОРЛИГИНИНГ 2024-2027 ЙИЛГАЧА БЎЛГАН ПРОГНОЗ ПАРАМЕТРЛАРИ.....	71-78
<i>Abdiganieva Zarapshan Salievna</i> YANGI O'ZBEKISTONDA AHOLI TURMUSH DARAJASINI OSHIRISHDA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	79-85
<i>Otaxonova Odinaxon Inomovna</i> QORAMOLCHILIK MAHSULOTLARI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA OZUQA BAZASINI YAXSHILASHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	86-94
<i>Рахимов Ойбек Бахтиёрович</i> СУҒУРТА ХИЗМАТЛАРИ БОЗОРИДА МАРКЕТИНГ ФАОЛИЯТИНИ РЕЖАЛАШТИРИШ АСОСЛАРИ	95-99
<i>Хушмурадов Оман Намозович</i> СУВ ХЎЖАЛИГИНИ БОШҚАРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ	100-110

<i>Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Karabayev Rustam Zafarovich</i> BULUTLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BIZNES JARAYONLARNI TASHKIL ETISH YO'LLARI	111-125
<i>Фаттахова Муниса Абдухамитовна</i> ПОНЯТИЕ И ПУТИ ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ КРЕДИТНЫМ ПОРТФЕЛЕМ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ	126-133
<i>Isayev Jahongir Muzaffarovich</i> SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHDA AXBOROT TIZIMINI TA'MINLASH IQTISODIY МЕХАНИЗМНИНГ АСОСИЙ YO'NALISHI SIFATIDA	134-140
09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Tilavova Umida Qahramonovna</i> RAQAMLI JAMIYATLAR TIZIMIDA INFORMATSION ETIKA KATEGORIYA VA ТАМОЙИЛЛАРИНИНГ АНАМИЯТИ	141-147
<i>Yulchiyev Avazbek Maxamadjonovich</i> IJTIMOIY TEXNOLOGIYALAR HAQIDAGI G'OYALARNING SHAKLLANISH EVOLYUTSIYASI	148-154
<i>Каримова Гулчеҳра Абдукаримовна</i> ДУНЁ ДИНЛАРИ ВА ТАЪЛИМОТЛАРДА ОТАЛИКНИ ТУШУНИШ ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИХАТЛАРИ	155-163
<i>Turabova Sevara Kattaqulovna</i> ISLOM FALSAFASIDA DALILLASH VA VAHS YURITISH USULI ZAMONAVIY ARGUMENTLASH NAZARIYASI TALQINIDA	164-168
<i>Muminov Nozim Naimovich</i> THE PHENOMENOLOGICAL APPROACH IS THE KEY TO UNDERSTANDING THE SPREAD AND TRANSFORMATION OF SUFISM IN THE WEST	169-175
<i>Турсунов Мухиддин Болтаевич</i> СОЦИАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЁЖИ	176-180
<i>Mamarasulov Ulug'bek Umirzoqovich</i> SPORT TURLARINING FALSAFIY-ESTETIK TAHLILI	181-184
10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Исанова Феруза Тулқиновна</i> ЎЗБЕК ТИЛИДА ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ СОҲАСИГА ОИД ЛЕКСИК БИРЛИКЛАР ВА УЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИХАТЛАРИ	185-191
<i>Петрухина Наталья Михайловна</i> КОРАНИЧЕСКИЕ МОТИВЫ В ТВОРЧЕСТВЕ А.С.ПУШКИНА И ЕГО СОВРЕМЕННИКОВ	192-197
<i>Исаров Оман Рисалиевич</i> ЎЗБЕК ВА ИНГЛИЗ ТИЛЛАРИДА ТАКСИС КОНВЕРБИАЛ ВЕРБАЛИЗАЦИЯСИ	198-205
<i>Родина Ирина Витальевна</i> АНТИНОМИЧЕСКАЯ ПАРА «МЕСТЬ» И «ПРОЩЕНИЕ» В ПОВЕСТИ-СКАЗКЕ Л. БОРОДИНА «ГОД ЧУДА И ПЕЧАЛИ»	206-211
<i>Ataeva Gulchekhra Bakhtiyorovna</i> THE ROLE OF IDIOMS IN ENHANCING BUSINESS COMMUNICATION: A STUDY ON THE USAGE OF IDIOMS IN BUSINESS LETTERS	212-220

<i>Erkinova Marxobo</i> ASSOTSIATIV MAYDON HOSIL QILISHDA LINGVISTIK OMILLARNING O'RNI	221-229
<i>Gulyamova Shahzoda Baxtiyor qizi</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI MATNLARNING SINTAKTIK STRUKTURASI VA PRAGMATIK XOSLANISHI	230-234
<i>Batyrkhanova Madina Oybekovna</i> THE SOMATIC CULTURAL CODES IN THE STUDY OF ENGLISH, RUSSIAN AND UZBEK PHRASEOLOGISMS	235-244
<i>Aslonov Shahram Sherzod ugli, Saidova Marjona Abdimutal qizi</i> PECULIARITIES OF TRANSLATION OF POLITICAL TEXTS IN SIMULTANEOUS INTERPRETATION	245-250
<i>Olimova Dilafruzxon Baxtiyorjon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA SUBYEKTIV VAHONING IFODALANISHI	251-254
<i>Bobojonov Dilshod Jumaqul o'g'li</i> INGLIZ VA O'ZBEK GAZETA SARLAVHALARIDA PUBLISISTIK USLUB BELGILARINING NAMOYON BO'LISHI	255-260
<i>Абдуллаева Нилуфар Рамазоновна, Шаймарданова Мухлиса Усмановна</i> СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПТА "РАСТЕНИЕ" В СОПОСТАВЛЯЕМЫХ ЯЗЫКАХ	261-266
<i>Хайруллоева Сitora Lutfulloevna</i> PSYCHOLOGICAL NOVELS OF US AND THE DEVELOPMENT OF PSYCHOLOGYSMS	267-272
<i>Qudratova Muxiba Kamolovna</i> "LYUIS KERROLLNING ALISA MO' JIZALAR MAMLAKATIDA ASARIDAGI HAYVON OBRAZLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI"	273-279
<i>Убоженко Анна Станиславовна</i> ОСОБЕННОСТИ ТЮРКСКИХ ЗАИМСТВОВАНИЙ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ	280-285
<i>Тухтаева Наргисхон Исамутдиновна</i> ОТРАЖЕНИЕ ДУХОВНОГО УПАДКА ОБЩЕСТВА И ЕГО ПОСЛЕДСТВИЙ В ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЕ	286-292
<i>Gulnora Xolmurodova Sattorovna, Bo'ronova Mekkamtosh Xoliqulovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK LISONIY MANZARASIDA MAQOLLARNING O'RNI	293-297
<i>Алибаева Лола Намазовна</i> ЖЕНСКИЕ ОБРАЗЫ В РАССКАЗАХ Л. ПЕТРУШЕВСКОЙ	298-303
<i>Eshqurbonova Aziza Bozor qizi</i> DIALOGIK NUTQDA SAVOLLARNING IFODALANISHI	304-308
<i>Norova Rahima Fayzulloevna</i> O'ZBEK VA INGLIZ ADABIY ERTAKCHILIGIDAGI SEHRLI VOSITALARNING QO'LLANISHIDA O'XSHASH JIHATLAR	309-316
<i>Egamberdiyeva Iroda Abdurahimovna</i> TRANSLATIONS OF HISTORICAL WORKS INTO ENGLISH	317-323
<i>Axmedova Adolat Ravshan qizi</i> GASTRANOMIYA TUSHUNCHASI HAMDA GASTRANOMIK REKLAMA MATNLARI	324-330

<i>Asqarova Madina Boymurod qizi</i> KORPUS LINGVISTIKASIDA MATN ANNOTATSIYASINING LINGVISTIK MUAMMOLARI	331-334
--	---------

<i>Калниязов Есемурат Шамшетович</i> ГОСТЕВОЙ ЭТИКЕТ И СИСТЕМА ЦЕННОСТЕЙ	335-342
---	---------

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

<i>Bahodir To'raev</i> HUQUQIY MADANIYAT VA HUQUQIY TARBIYANING DEMOKRATIK DAVLAT RIVOJLANISHIDAGI ROLI	343-351
---	---------

<i>Турсоатов Содиқ</i> РАҒБАТЛАНТИРУВЧИ ҲУҚУҚИЙ СИЁСАТ ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ	352-357
--	---------

<i>Хидиров Фурқат Шукуруллаевич</i> МАҲАЛЛА ҲУҚУҚ-ТАРТИБОТ МАСКАНИ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ТАРТИБИНИНГ АСОСИЙ ВАЗИФАЛАРИ	358-363
---	---------

<i>Рахимбаев Уткир Файзуллаевич</i> ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ КРИТЕРИЕВ ОЦЕНКИ ИНФРАСТРУКТУРЫ И СЕРВИСА ДЛЯ ТУРИСТОВ	364-372
---	---------

<i>Турсынбаев Азизбек Халмурзаевич</i> МЕЖВЕДОМСТВЕННОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ КАК СПОСОБ РЕАЛИЗАЦИИ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ	373-377
--	---------

<i>Yakubov Abduraxmon Turayevich</i> TA'LIM HUQUQINING HUQUQIY SAVODXONLIKNI AMALGA OSHIRISHDAGI O'RNI	378-382
---	---------

<i>Rasulov Salimbek Baxtiyor o'gli</i> YEVROPA KENGASHINING KORRUPSIYA UCHUN JINOIY JAVOBGARLIK BO'YICHA KONVENSIYASI – KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHNING ZAMONAVIY XALQARO HUQUQIY ASOSLARIDAN BIRI SIFATIDA	383-387
---	---------

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

<i>Хайров Расим Золимхон угли</i> АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА	388-395
--	---------

<i>To'rayev Panji To'xtayevich</i> OLIY TA'LIM MUASSASASIDA KURASHCHILARNI PSIXOLOGIK JIHATDAN TAYYORLASH	396-400
---	---------

<i>Xushnazarova Ma'mura Nodirovna</i> TALABALARNI KASBIY-PEDAGOGIK FAOLIYATGA TAYYORLASHDA IJTIMOIIY FAOLLIKNING AHAMIYATI	401-406
--	---------

<i>Yuldasheva Sayyora Aliaskarovna</i> TA'LIM TIZIMIDA INGLIZ TILINI INTEGRATSION O'QITISH	407-411
---	---------

<i>Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich</i> SPORT MASHG'ULOTLARI JARAYONIDA PEDAGOGIK NAZORATNING AHAMIYATI	412-418
---	---------

<i>Абдувахобов Искандер, Гизатулина Ольга Ивановна</i> ОРГАНИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В СМЕШАННЫХ СРЕДАХ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВУЗА	419-426
<i>Назарова Озода Шавкатовна</i> СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ	427-432
<i>Pirnazarova Sevara Doniyor qizi</i> OLIQ O'QUV YURLARIDA XORIJIY TILNI O'QITISHDA O'YIN USULLARINI QO'LLASH	433-438
<i>Ko'ziyeva Gulnoza Maxamadaliyevna</i> BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING PEDAGOGIK SALOHİYATINI OSHIRISH METODIKASI	439-444
<i>Умирзокова Сурайё</i> ТАЛАБАЛАРИНИНГ КИНЕТИК ИНТЕЛЛЕКТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ТАЖРИБАСИ	445-451
<i>Olimova Nigora</i> MUVAFFAQIYATLI O'RGANISHDA SINFINI BOSHQARISH KO'NIKALARINING AHAMIYATI	452-463
<i>Nabiyeva Firuza Odil qizi</i> “ELEKTROMAGNETIZM” BO'LIMINI O'QITISHDA AMALIY MASHG'ULOTLARNING AHAMIYATI	464-471
<i>Sobirova Oygul Alimovna</i> BO'LJAK MUSIQA O'QITUVCHILARIDA METODIK KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING MAVJUD HOLATINI TAHLILYI VAHOLASH	472-479
<i>Shermatov G'ulom Kaxxorovich</i> IMPROVING THE TECHNIQUE OF BADMINTON SPORTS TRAINING	480-486
<i>Shamirzayeva Zarifa Xudoyorovna</i> TALABALARDA KASBIY KO'NIKALARNI SHAKLLANISHIDA MIKROTA'LIM O'QITISH TEKNOLOGIYASINING SAMARALI JIHLTLARI	487-492
<i>Ziyadullayeva Dilafruz Xudayberdiyevna</i> O'SMIRLARDA YETAKCHILIK XUSUSIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA KOMPETINSIYAVIY FAOLIYATNING PEDAGOGIK ASOSLARI	493-498
<i>Muydinov Firuzjon Farxodjonovich</i> TIBBIY TA'LIM TALABALARIDA MEDIAKOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI	499-505
<i>Egamberdiyeva Feruza Abdimannonovna</i> MULTIMEDIA TEKNOLOGIYALARIGA ASOSLANGAN DASTURIY TA'MINOTNI LOYIHALASH	506-510
<i>Худойбердиева Дурдона Баходир қизи</i> ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ОБУЧЕНИЯ В РАБОТЕ С ОДАРЕННЫМИ ДЕТЬМИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	511-516
<i>Курбонов Дониёрбек Кахрамонович</i> ОБУЧЕНИЕ ПОЭЗИИ С ПРИМЕНЕНИЕМ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ	517-524

Shamsiddinov G'iyos Xusniddin o'g'li, Jurayeva Feruza Baxtiyor qizi

IQTISODIYOT YO'NALISHI TALABALARIGA EKONOMETRIKA FANINI O'TISHNING

INTERAKTIV USULLARI 525-532

Эрназаров Алишер Эргашевич, Бекмурадов Зариф Хуррамович

ЎҚУВ МАШҒУЛОТЛАРИНИНГ МОДУЛЛИ ВА ЛОЙИҲАЛАШТИРИЛГАН ТУРЛАРИ ҲАМДА

АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ 533-539

Norova Rahima Fayzulloevna

O'zbekiston Davlat jahon tillari universiteti o'qituvchisi

**O'ZBEK VA INGLIZ ADABIY ERTAKCHILIGIDAGI SEHRLI VOSITALARNING
QO'LLANISHIDA O'XSHASH JIHATLAR**

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'zbek va ingliz adabiy ertaklaridagi sehrlar elementlarni tasvirlash va ulardan foydalanishning umumiylik ko'rib chiqilgan. Har ikkala madaniy kontekstda sehrlar vositalari, afsunlar, sehrlar va fantastik vositalar tasvirini o'rganish orqali ushbu tadqiqot o'zbek va ingliz adabiyotlarida sehrlar vositalarining qanday to'qilganligi haqidagi tematik va hikoya o'xshashliklarini yoritishga qaratilgan. Shuningdek, u ertaklarning ikki til o'rtasidagi farqlari va o'xshashliklarini aks ettiradi.

Kalit so'zlar: sehrlar vositalari, adabiy ertaklar, o'zbek adabiyoti, ingliz adabiyoti, tematik parallelliklar, sehr.

Norova Rahima Fayzulloevna

Teacher of Uzbekistan State University
of world languages

**SIMILAR ASPECTS IN THE APPLICATION OF MAGICAL MEANS IN UZBEK AND ENGLISH
LITERARY FAIRY TALES**

Abstract. This article explores the commonalities in the depiction and utilization of magical elements in Uzbek and English literary fairy tales. By examining the portrayal of magical means, spells, enchantments, and fantastical devices in both cultural contexts, this study aims to highlight the thematic and narrative parallels in how magic is woven into the fabric of fairy tales in Uzbek and English literature. It also illustrates differences and similarities of the fairy tales between two languages.

Keywords: magical means, literary fairy tales, uzbek literature, english literature, thematic parallels, enchantment.

Норова Рахима Файзуллоевна

Преподаватель Узбекского государственного
университета мировых языков

**СХОДСТВА В ПРИМЕНЕНИИ МАГИЧЕСКИХ СРЕДСТВ В УЗБЕКСКОЙ И
АНГЛИЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРНОЙ СКАЗКЕ**

Аннотация. В этой статье исследуются общие черты в изображении и использовании магических элементов в узбекских и английских литературных сказках. Исследуя изображение магических средств, заклинаний, чар и фантастических приспособлений в обоих культурных контекстах, данное исследование направлено на то, чтобы выделить тематические и повествовательные параллели в том, как магия вплетена в ткань сказок в узбекской и английской литературе. Это также иллюстрирует различия и сходства сказок на двух языках.

Ключевые слова: магические средства, литературные сказки, узбекская литература, английская литература, тематические параллели, очарование.

Кириш. Ўзбек болалари ўз адабиёти билан бир қаторда жаҳон болалар адабиётининг қатор намуналарини ўқишга мушарраф бўлмоқда. Жаҳон адабиётининг «Гулливернинг саёҳатлари» (Ж.Свифт), «Робинзон Крузо» (Д.Дефо), «Том тоғанинг кулбаси» (Бичер Стоу), «Балиқ ва балиқчи чол ҳақида эртак» (А.С.Пушкин), «Алиса мўъжизалар мамлакатига» (Льюис Кэрролл) каби нодир асарлари ўзбек болаларининг ҳам мулки бўлиб қолди.

Льюис Кэрролл (Lewis Carroll, ҳақиқий исми Чарльз Лютвиж Дожсон, Charles Lutwidge Dodgson; 1832-1898)– инглиз ёзувчиси, математик, мантиқшунос, файласуф ва фотограф бўлиб, ўзининг кичик ҳикоялари ва шеърлари билан болалар адабиётини бойитди. Унинг «Алиса мўъжизалар мамлакатига» (1864), «Алиса ойна ортида» асарлари ҳамда, «Брунонинг қасоси» (1867), «Эвклид» (1881), «Мантиқий ўйин» (1887), «Сильви ва Бруно» (1889), «Тимсолий мантиқ» (1890) китоблари машҳурдир.

Чарльз Лютвиж Дожсон 1832 йил 27 январда Англиядаги Чешир графлигининг Дэрсбери қишлоғида дунёга келган. Унинг отаси черков кашиши бўлиб, қадимги тиллар, математика соҳалари билимдони, тақводор одам эди. Ўн икки ёшида Чарльз аввалига Ричмонд, кейинроқ Рэгбидаги мактабга ўқишга юборишади. Ўн тўққизга тўлгач эса Оксфорд коллежига ўқишга киради ва мустақил ҳаёт бошлайди. Адиб умрининг қолган қисми айнан Оксфорд билан боғлиқ. 1855 йили унга коллежда қолиб дарс беришни таклиф қилишади. Ўша давр қонун-қоидаларига кўра таклифга рози бўлганлар диний унвон ҳам олар ва сўққабош ўтишга ваъда беришлари лозим бўларди. Шу тариқа Дожсон Оксфордда қолади ва ўзини математикага бағишлайди. Ҳар кунлик маърузалар, танаффус чоғидаги оддийгина тушлик, сўнгра тагин дарслар, узундан-узоқ сайрлар ва баъзида ҳамкасблари билан уюштириладиган кечки зиёфатлар адибнинг ўқитувчилик йиллари бир зайлда, тартибли, эҳтимол, зерикарли кечганини ҳам кўрсатади. У умр бўйи дудуқланишдан азият чеккани боисми, маърузаларини ҳис-ҳаяжонсиз ўқир, танишиш-учрашишлардан ўзини олиб қочарди. Университетда кўз илғамас нарсаларга-да эътибори, ўзигагина хос одатлари билан танилгани боисдир, кўпчиликда у “ғалати одам” таассуротини қолдирганди. Бир қарашда Кэрролнинг бундай турмуш тарзи сокин дарёни эслатарди. Бироқ теранроқ разм солинса, мана шу “сокин дарё” тубида инжу-жавоҳирлар борлигини кўриш мумкин.

Льюис Кэрролл болалигида рассом бўлишни орзу қилган. Ўзи ёзган илк ҳикоя-ю, шеърларига суратлар чизган. Профессор бўлгач, у чизганларини “Таймс” журнаliga юборади, бироқ таҳририят расмларни қабул қилмайди. Шунда у ўзининг кучини фотографияда синаб кўради. “Чарльз Дожсон 1856 йил 18 мартда ўзининг илк фотоаппаратини сотиб олди ва қисқа вақт ичида фотоҳаваскордан чин маънодаги фотограф даражасига кўтарилди”, – деб ёзади таниқли фотосуратчи М.Коэн. Дарҳақиқат, фотоаппаратни харид қилганидан сўнг атиги икки йил ўтиб, унинг суратларидан тўрттаси ўша пайтлардаги таниқли сураткашлар асарлари билан бир қаторда Лондондаги кўргазмалар залига қўйилади. Балки бу соҳада тез муваффақиятга эришишида унга болалик орзуси туртки бўлгандир. Хуллас, эрмақдан бошланган ишида Кэрролл катта ютуқларга эришади. У таътилларини янги жажжи дўстлар орттириш, улар билан сайрлар ташкиллаштириш, ўйинлар, бошқотирмалар ўйлаб топиш билан ўтказарди. Болалар даврасида у оксфордлик тунд ўқитувчидан қувноқ, дилкаш суҳбатдошга айланарди. Бундай кичик дўстлари орасида Оксфорд коллежи ректорининг

Алиса Лиддел исмли қизи ҳам бор эди. Кэрролл Алиса ва унинг сингиллари билан тез-тез сайрга чиқиб турарди. Сайр давомида уларга ўзи тўқиган ҳикоя, эртакларни айтиб берар, бу эса болаларга жуда манзур бўларди. Бир куни Алиса ундан эртак ёзишни сўрайди. Шу тариқа унда эртак яратиш иштиёқи туғилади. “Алиса – мўъжизалар мамлакатада” асари дунё юзини кўради.

Эҳтимол, Алиса бўлмаганида, ё адиб у билан дўстлашмаганида бундай такрорланмас эртак ҳам яратилмаган бўлармиди.

“Бор экан-да, йўқ экан...” Болалигимизда жон қулоғимиз билан тинглаганимиз эртаклар, одатда, шундай бошланиб, “мурод мақсадига етибди” жумласи билан тугарди. Аммо жаҳон адабиётида ўчмас из қолдирган Льюис Кэрролл эртаклари нафақат но-одатий сюжетга эга, балки замирида ўзгача маъно-мазмун мужассамдир. Оқ қуён изидан кетиб, мўъжизалар мамлакатига тушиб қолган Алиса исмли қизчанинг ажабтовур саргузаштлари ҳақида эшитмаган бола кам топилса керак. Льюис Кэрролнинг жаҳонга машхур икки ғаройиб эртаги асосида турли даврларда кўплаб кино, мультфильмлар суратга олинган. Улар аллақачон болалар қатори катталар қалбидан ҳам жой олиб улгурган. Кино, мультфильм ижодкорларининг қайта-қайта бу эртакларни ўқиб, улардан илҳомланганликларининг боиси Л.Кэрролл асарлари матнига сингдирилган теран ғояда, бизнингча.

Кэрролнинг “Алиса – мўъжизалар мамлакатада” эртагида Алисанинг мўъжиза-ю, ғаройиботлар тўла маконда кўрган-кечирганлари ҳикоя қилинади. Ҳодисалар аслида тушда кечса-да, эртак аввалида буни пайқамасиз. Асосий воқеалар Алисанинг Оқ қуён ортидан унинг уясига сакрашидан бошланади. Шу тариқа қизалоқ ўзга мамлакатга тушиб қолади. Ўз номи билан мўъжизаларга бой бу оламда Алиса бир-бирдан ғалати, телбанамо қаҳрамонлар билан учрашади. Сичқон, Билли отли Калтакесак, Қуён, Ипак қурти каби персонажлар, жониворлар бўлса-да, гапиришни, йиғлашни, бақиришни, ҳатто ақл ўргатишни ҳам бинойидек эплашади. Шу ўринда бир персонажни эслатиб ўтмоқчимиз: эртакдаги тиржайиб турувчи Чешир мушуги ёдингиздадир; бу персонажни яратишда Кэрролга она юртида кўрган-кечирганлари туртки берган бўлса, ажабмас. Мўъжизалар мамлакатада мўъжиза дахл қилмайдиган жонзот йўқ. Алиса ҳам меҳмон бўлса-да, бундан мустасно эмас. Аммо бояқиш Алиса мураса қилишга мажбур. Шу боис у эртак давомида ғайриоддий ҳолатларни бошдан ўтказади. Қиролича Топпон суҳбатига мушарраф бўлади. Ҳақгўйлигию, қизиқувчанлиги туфайли дакки ейди, бироқ ўз фикридан қайтмайди. Тўғрисўзлиги бошига бало келтиришини билса-да, Қироличанинг гуноҳкор соқчиларини ўлимдан асраб қолади.

Адабиётлар таҳлили ва методология. Мақолада асосан, ўзбек насрий адабий эртакнависларидан Шукур Садулла, П.Қодиров, Анвар Обиджон; инглиз ёзувчиларидан Ж.Р.Киплинг, Жонатон Свифт, Валтер Скот, Льюис Керролл сингари адибларнинг насрий адабий эртакларидан манба сифатида фойдаланилди.

Тадқиқотнинг предметини адабий эртак ҳамда халқ эртаклари тафовутини, сеҳрли воситаларнинг насрий адабий эртакчилик тараққиётидаги ўрнини ўзбек ва инглиз насрий адабий эртаклари мисолида тадқиқ қилиш ташкил этади.

Муҳокама. Эртаклар инсон руҳининг энг қадимий ижодидир. Инсоннинг комилликка эришишида эртакларнинг, халқ оғзаки ижодининг роли беқиёсдир. Ҳар бир миллатнинг эртаклари, фольклори шу миллатнинг анъаналаридан келиб чиққандир.

Масалан,инглиз халқ эртаклари ўзбек халқ эртакларидан тубдан фарқ қилади. Уларда ҳамма нарса бошқача-эртақ қурилиши ва усули,жанр ва сюжетнинг ўзига хослиги, қаҳрамон ва персонажларнинг хусусиятлари. Буларнинг барчаси бизга Англия маданияти ва ҳаёти билан, унинг тарихининг турли босқичлари билан танишиш имконини беради. Инглиз эртаклари аниқ маълумотларга асосланади, маълум фактларга таянади. Шунинг учун инглиз халқ эртаклари жуда сеҳрли ва ажойиб ҳикоялар эмас, балки қайғули ҳикояларидан ташкил топган. Улар ҳар доим ҳам яхши ва хурсандчилик билан эмас, баъзан ҳатто шафқатсиз яқун топади. “Инглиз эртагининг асосий мотиви – бу муваффақиятсизликка йўл қўймаслик. Уларда қаҳрамонлар бирор нарсага эришишга уринмайдилар, балки муваффақиятсизлик ва йўқотишлардан сақланадилар”[1]. Масалан, “Мистер Майк” эртагини кўриб чиқадиган бўлсак, унда кичкина бола Томми кечки овқат топиш вақтида Майкни қутқариб қолади. Ёки “Сеҳрли шоҳ” эртагида очкўз қаҳрамонлар шохни эгаллаб олишади. Шунингдек, масалан “Том,Тит,Тот” эртагида онаси хоҳлаганидек, кунда бешта ипни йигиришни билмаган ва бир ўтиришда бешта пуддингни ейиши мумкин бўлган қиз ҳақида сўзланади. Шунга қарамай, бу ерда қаҳрамон ўзига ажойиб ёрдамчи топиб, вазиятдан чиқиш йўлини топади.

Чарльз Лютвиж Дожсон 1832 йил 27 январда Англиядаги Чешир графлигининг Дэрсбери қишлоғида дунёга келган. Унинг отаси черков кашиши бўлиб, қадимги тиллар, математика соҳалари билимдони, тақводор одам эди. Ўн икки ёшида Чарлзни аввалига Ричмонд, кейинроқ Рэгбидаги мактабга ўқишга юборишади. Ўн тўққизга тўлгач эса Оксфорд коллежига ўқишга киради ва мустақил ҳаёт бошлайди. Адиб умрининг қолган қисми айнан Оксфорд билан боғлиқ. 1855 йили унга коллежда қолиб дарс беришни таклиф қилишади. Ўша давр қонун-қоидаларига кўра таклифга рози бўлганлар диний унвон ҳам олар ва сўққабош ўтишга ваъда беришлари лозим бўларди. Шу тариқа Дожсон Оксфордда қолади ва ўзини математикага бағишлайди. Ҳар кунлик маърузалар, танаффус чоғидаги оддийгина тушлик, сўнгра тагин дарслар, узундан-узоқ сайрлар ва баъзида ҳамкасблари билан уюштириладиган кечки зиёфатлар адибнинг ўқитувчилик йиллари бир зайлда, тартибли, эҳтимол, зерикарли кечганини ҳам кўрсатади. У умр бўйи дудукланишдан азият чеккани боисми, маърузаларини ҳис-ҳаяжонсиз ўқир, танишиш-учрашишлардан ўзини олиб қочарди. Университетда кўз илғамас нарсаларга-да эътибори, ўзигагина хос одатлари билан танилгани боисдир, кўпчиликда у “ғалати одам” таассуротини қолдирганди. Бир қарашда Кэрролнинг бундай турмуш тарзи сокин дарёни эслатарди. Бироқ теранроқ разм солинса, мана шу “сокин дарё” тубида инжу-жавоҳирлар борлигини кўриш мумкин.

Льюис Кэрролл болалигида рассом бўлишни орзу қилган. Ўзи ёзган илк ҳикоя-ю, шеърларига суратлар чизган. Профессор бўлгач, у чизганларини “Таймс” журнаliga юборади, бироқ таҳририят расмларни қабул қилмайди. Шунда у ўзининг кучини фотографияда синаб кўради. “Чарльз Дожсон 1856 йил 18 мартда ўзининг илк фотоаппаратини сотиб олди ва қисқа вақт ичида фотоҳаваскордан чин маънодаги фотограф даражасига кўтарилди”,–деб ёзади таниқли фотосуратчи М.Коэн. Дарҳақиқат, фотоаппаратни харид қилганидан сўнг атиги икки йил ўтиб, унинг суратларидан тўрттаси ўша пайтлардаги таниқли сураткашлар асарлари билан бир қаторда Лондондаги кўргазмалар залига қўйилади. Балки бу соҳада тез муваффақиятга

эришишида унга болалик орзуси туртки бўлгандир. Хуллас, эрмакдан бошланган ишида Кэрролл катта ютуқларга эришади. У таътилларини янги жажжи дўстлар орттириш, улар билан сайрлар ташкиллаштириш, ўйинлар, бошқотирмалар ўйлаб топиш билан ўтказарди. Болалар даврасида у оксфордлик тунд ўқитувчидан қувноқ, дилкаш суҳбатдошга айланарди. Бундай кичик дўстлари орасида Оксфорд коллежи ректорининг Алиса Лиддел исмли қизи ҳам бор эди. Кэрролл Алиса ва унинг сингиллари билан тез-тез сайрга чиқиб турарди. Сайр давомида уларга ўзи тўқиган ҳикоя, эртақларни айтиб берар, бу эса болаларга жуда манзур бўларди. Бир куни Алиса ундан эртақ ёзишни сўрайди. Шу тариқа унда эртақ яратиш иштиёқи туғилади. “Алиса – мўъжизалар мамлакатади” асари дунё юзини кўради.

Эҳтимол, Алиса бўлмаганида, ё адиб у билан дўстлашмаганида бундай такрорланмас эртақ ҳам яратилмаган бўлармиди.

“Бор экан-да, йўқ экан...” Болалигимизда жон қулоғимиз билан тинглаганимиз эртақлар, одатда, шундай бошланиб, “мурод мақсадига етибди” жумласи билан тугарди. Аммо жаҳон адабиётида ўчмас из қолдирган Льюис Кэрролл эртақлари нафақат но-одатий сюжетга эга, балки замирида ўзгача маъно-мазмун мужассамдир. Оқ қуён изидан кетиб, мўъжизалар мамлакатига тушиб қолган Алиса исмли қизчанинг ажабтовур саргузаштлари ҳақида эшитмаган бола кам топилса керак. Льюис Кэрролнинг жаҳонга машхур икки ғаройиб эртаги асосида турли даврларда кўплаб кино, мультфильмлар суратга олинган. Улар аллақачон болалар қатори катталар қалбидан ҳам жой олиб улгурган. Кино, мультфильм ижодкорларининг қайта-қайта бу эртақларни ўқиб, улардан илҳомланганликларининг боиси Л.Кэрролл асарлари матнига сингдирилган теран ғояда, бизнингча.

Кэрролнинг “Алиса – мўъжизалар мамлакатади” эртагида Алисанинг мўъжиза-ю, ғаройиботлар тўла маконда кўрган-кечирганлари ҳикоя қилинади. Ҳодисалар аслида тушда кечса-да, эртақ аввалида буни пайқамасиз. Асосий воқеалар Алисанинг Оқ қуён ортидан унинг уясига сакрашидан бошланади. Шу тариқа қизалоқ ўзга мамлакатга тушиб қолади. Ўз номи билан мўъжизаларга бой бу оламда Алиса бир-биридан ғалати, телбанамо қаҳрамонлар билан учрашади. Сичқон, Билли отли Калтакесак, Қуён, Ипак қурти каби персонажлар, жониворлар бўлса-да, гапиришни, йиғлашни, бақиришни, ҳатто ақл ўргатишни ҳам бинойидек эплашади. Шу ўринда бир персонажни эслатиб ўтмоқчимиз: эртақдаги тиржайиб турувчи Чешир мушуги ёдингиздадир; бу персонажни яратишда Кэрролга она юртида кўрган-кечирганлари туртки берган бўлса, ажабмас. Мўъжизалар мамлакатади мўъжиза дахл қилмайдиган жонзот йўқ. Алиса ҳам меҳмон бўлса-да, бундан мустасно эмас. Аммо бояқиш Алиса мураса қилишга мажбур. Шу боис у эртақ давомида ғайриоддий ҳолатларни бошдан ўтказади. Қиролича Топпон суҳбатига мушарраф бўлади. Ҳақгўйлигию, қизиқувчанлиги туфайли дакки ейди, бироқ ўз фикридан қайтмайди. Тўғрисўзлиги бошига бало келтиришини билса-да, Қироличанинг гуноҳкор соқчиларини ўлимдан асраб қолади.

Эртақ, одатдагидек, Алисанинг тугал бахтга ёки битмас-туганмас бойликка эга бўлиши билан якун топмайди, у уйқудан уйғониб кетади, холос. Асар воқеалари, персонажлари ғайриоддий, ҳаётий бўлса-да, уларнинг гап-сўзлари, хатти-ҳаракатидан сабоқ чиқариш, ибрат олиш, муайян хулосага келиш мумкин. Бироқ Кэрролл ўқувчига бу оқ, бу қора деб кўрсатмайди, панд-насиҳат қилмайди ёки иллатларни ҳижжалаб

изоҳламайди. Адиб бор-йўғи ҳаммасини рассомдек чизиб-тасвирлаб кўрсатиб беради. Масалан, Оқ қуён орқали кўрқоқликни, Герцогиня образида иккиюзламачиликни, Сичқонда манманликни, Қироличада эса худбинликни фош қилади. Тегишли хулоса чиқаришни эса ўқувчига қолдиради. Льюис Кэрроллнинг «Алиса мўъжизалар мамлакатада» эртагида Алиса қудуққа тушиб, ўзининг сеҳрли дунёсига йўл олади. Сеҳрли дунёда кетма-кет бир неча эшиклардан ўтиб, бирин-кетин узун ер ости йўли орқали унинг охирига етишга интилади. Борган сари эшиклар бир-биридан кичиклашиб, торайиб борар эди. Адабий эртақда халқ эртагидаги каби жонсиз нарсалар жонланади. Гапирадиган эшик ҳам сеҳрли воситадир.

Алиса қуённи излаб юрганида энг кичкина эшикнинг тутқичини бурайди ва шунда пастгина шувиллаган овоз эшитилади. Ушбу эртақда гапирадиган эшик, стол, қудуқ, шиша каби бир неча нарсаларни сеҳрли воситалар сифатида кузатиш мумкин. Гапирадиган эшик тутқичи Алисага стол устидаги шишани олиб, ундаги сувни ичишини айтади. Шишада «Мени ич», – деб ёзиб куйилган, Алиса сеҳрли сувни ичган заҳоти кичкинагина бўлиб қолади. Воқеалар занжири давом этган сайин эртақда бошқа бир қатор сеҳрли воситаларга дуч келамиз: дарахтлардаги ёзувлар, қутича ва унинг ичидаги пишириқ, Алисанинг кўз ёшлари, ғаройиб жониворлар. Алисанинг кўз ёшларидан томчилар дарё-дарё бўлиб оқади. Бош қаҳрамон ғаройиб ўлкада кезиб юрганида антиқа жониворларни кўради: боши супурги ит, зангори қуш ва унинг полапонлари, дарахт шохлари орасидаги катта тишли ва бир жуфт чарақлаган кўзли Чешир мушуги, кўзи ярим юмуқ ҳолатдаги катта қурт, овсар қуён, кичкина сичқон. Бундай ҳолатдаги қаҳрамонлар ўзбек эртақларида ҳам, инглиз эртақларида ҳам учрамайди. Льюис Кэрроллнинг «Алиса мўъжизалар мамлакатада» эртаги ана шундай бетакрор сеҳрли воситалари билан ўзига хосдир.

Алисанинг кўзгу ортига қилган кейинги саёҳати ҳам ғаройибликда аввалгисидан асло қолишмайди. Нарсалар тескарисига кўринадиган бу оламда ҳам у ажойиб қаҳрамонлар билан танишади. Ўзларини ақлли деб билувчи кибрли гуллар билан гурунглашади. Йўл-йўлакай Оқ, Қора Қироличаларни (бу галги Қироличалар- шахмат доналари) учратади, оққўнгил Оқ рицар билан дўстлашади. Ўша машҳур Ади-Бадидан шеър тинглайди. Ҳатто Қиролича бўлиш учун йўл-йўриқлар олади.

Кэрролл ҳар иккала эртагида ҳам халқ оғзаки ижодидан унумли фойдаланган. Бу эртақлар китобхонни зийрак бўлишга, мантиқий фикрлашга ўргатади, ақлини чархлайди, одоб сақлашга, инсоний фазилатларни қадрлашга даъват этади. Бу жиҳатлари билан Л.Кэрролл эртақлари юксак тарбиявий аҳамиятга эга.

Асар биринчи марта Макмиллан нашриёти томонидан чоп этилади. Аввалига ўқитувчининг бу ноодатий эртаги танқидчилар томонидан совуқ кутиб олинади. Бироқ бу ҳолат адибни иккинчи эртаги – “Алиса Кўзгу орти ўлкасида”ни ёзишдан тўхта олмайди. 1869 йили Кэрролл ношир Макмилланга “Кўзгу ортида”нинг биринчи бобини юборади. Бу пайтга келиб энди аввалги эртақ оммалашиб, қўлма-қўл бўлиб кетган, унинг ёзувчи сифатида обрўси ҳам ошганди. Боз устига асар ўша йилиёқ бир йўла немис ва француз, 1872-1874 йиллари эса итальян, голланд, 1879 йили рус тилига таржима қилинади. Асар бутун дунёга тарқалиб, миллионлаб болаларнинг севимли китобига айланади. 1872 йили “Алиса Кўзгу орти ўлкасида” (тўлиқ номи “Кўзгу орқали ва Алиса у ерда нималарни кўргани”) эртаги яхлит нашр этилади. 1886 йили мавлуд айёмида

Лондондаги Уэлс шаҳзодаси театрида “Алиса – мўъжизалар мамлакатида” эртаги саҳналаштирилади. Бундай машхурликка ҳам, кези келганда айтилган танқиду мақтовларга ҳам Кэрролл вазминлик, совуққонлик билан муносабатда бўлган. Шон-шуҳратидан кибрланиш ўрнига адиб хижолат чеккан: суратини чоп этишларига изн бермаган, бегоналар орасида танилиш унинг учун ноқулайлик туғдирган.

Натижалар.

Ўзбек ва инглиз насрий адабий эртакчилиги генезиси, тараққиёти ҳақида фикр юритиш;

сеҳрли воситаларнинг эртак ва адабий эртакчиликдаги ўрнини кўрсатиш;

сеҳрли воситаларнинг халқ ва адабий эртакчилигидаги ўрнини ўзбек ва инглиз насрий адабий эртакчилиги мисолида белгилаб бериш;

ўзбек ва инглиз насрий адабий эртакчилигининг ўзига хослигини ойдинлаштириш;

ўзбек ва инглиз насрий адабий эртакчилигининг муштарак жиҳатларини қиёслаш;

ўзбек ва инглиз насрий адабий эртакчилигининг ўзаро тафовутларини чоғиштириш;

насрий адабий эртакчиликда миллий колорит ва миллий фольклорнинг ўрнини белгилаб бериш;

ўзбек ва инглиз насрий адабий эртакчилиги тараққиётида сеҳрли воситаларнинг аҳамиятини очиб бериш.

Хулоса.

дунё қиёсий адабиётшунослигида бинар типология муҳим ўрин тутди. Ўзбек ва инглиз насрий адабий эртакчилигини ўзаро чоғиштириш орқали икки халқ адабиёти ўз фольклоридан қандай сеҳрли воситаларни олгани кўрсатиб берилди;

қиёсий адабиётшуносликда икки адабиёт насрий адабий эртакчилиги чоғиштирилиши муҳим илмий-амалий хулосалар бериши ойдинлашади;

ўзбек ва инглиз насрий адабий эртакчилигида сеҳрли воситаларни қўллаш жараёнидаги ёзувчилар маҳоратё алоҳида зрин тутиши аёнлашади;

сеҳрли воситаларнинг насрий адабий эртакчиликдаги аҳамияти очиб берилди;

ўзбек ва инглиз адабий эртакчилигида сеҳрли воситаларни қўллашдаги ан`ана ва новаторлик кўзга ташланиши кўрсатиб берилди.

Тадқиқот натижаларининг ишончилиги муаммонинг аниқ қўйилгани, чиқарилган хулосаларнинг аналитик, таснифлаш, тавсифлаш, тарихий-қиёсий, контекстуал таҳлил каби усуллар билан асослангани, ишончли назарие манбалардан фойдаланилгани билан изоҳланади.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Диссертатсиянинг асосий таҳлилий хулосалари ва умумлашмалари ўзбек ва инглиз адабий эртакчилигини ўрганишда, асарларнинг бадиий-комполитсион ва лингвопоестик хусусиятларини илмий таҳлил қилишда ўзига хос назарий аҳамият касб этади.

Тадқиқотнинг амалий натижалари фольклоршунослик, қиёсий адабиётшунослик, таржимашунослик фанлари бўйича та`лим тизимининг барча босқичлари талабаларига дарс машғулоти олиб боришда, махсус курс, амалий машғулоти ва семинарлар ўтишда, шунингдек, бу фанлар бўйича ўқув қўлланмалар, дарслик, мажмуалар, атамалар

луғати яратишда, оммавий ахборот воситаларида ўзбек ва инглиз адабий эртақчилигини тарғиб ҳамда ташвиқ қилишда атрофлича фойдаланиш мумкинлиги билан белгиланади.

Adabiyotlar/Литература/ References:

1. Козакова И.Н., Александрян В.Т. В мире русской и английской народной сказки.-М., 1997.-С.25.
2. Husanbayeva Q., Niyozmetova R. Methodology of teaching literature. -Tashkent, 2020.
3. Borodic A.M.Methods for the developmentof children’s speech.-М.,2014.
4. Husanbayeva Q., Niyozmetova R. Methodology of teaching literature. -Tashkent, 2018.
5. Bolshova T.V. We learn from a fairy tale.-St.Petersburg,2009.
6. Gurovich L.M. Baby Boy and book /m. Gurovich I.B.Shore, V.I.Loginov.-М.,2009.
7. Development and education programin kindergarden/V.I.Loginova, T.I.Babayeva, N.A.Noteket al.Ed. T.I.Babayeva, Z.A. Michilova, L.M.Gurovich:Ed.2nd.- SPB, 2007.
8. Mirzayev I.K., Muhiddinova B., Rozmonova R., Methodology for teaching Uzbek literature. - Samarkand, SamDU,2019.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 4 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).